

המחלקה למדעי המדינה
התפתחות החברה האזרחית בישראל

71-775-01

קורס בחירה שנתי (2 ש"ש) - מ"א - מ.א. - תשס"ז

מרצה: ד"ר אנגליקה טיס

ימי רביעי 16.00 – 18.00

שעות קבלה: ימי שני, 15:00 – 16:00, ימי רביעי, 14:00 – 15:30

מס' חדר משרד: 2.33

טלפון: 03-5247814

[דוא"ל: timtang@mail.biu.ac.il](mailto:timtang@mail.biu.ac.il)

תיאור ומטרת הקורס

בשנים האחרונות הפכה החברה האזרחית לנושא מרכזי בדיון האקדמי והציבורי. למונח זה יש שורשים עמוקים בהגות המדינית שמגיעים עד תקופת יוון ורומא הקלאסית. במחשבה הפוליטית המודרנית מגדירים את החברה האזרחית כזירה שמאופיינת בארגון, בבחירה חופשית, בעצמאות ובערכים משותפים ובה שחקנים הפועלים במסגרת הסדר הציבורי (דיאמונד 1994). המושג מתייחס לכל הפעילויות החברתיות הנעשות שלא בכפוף להוראות ישירות של המדינה ומחוץ למסגרות המשפחתיות והמסורתיות (הפרימורדיאליזם). המאפיין המרכזי של החברה האזרחית על מרכיביה הוא אפוא אוטונומיה מהמדינה, והגורם הפעיל בה הוא הציבור או הקהל (קימרלינג 1995). במדעי החברה משתמשים כיום גם במושג "המגזר השלישי" הכולל ארגונים וולונטריים ללא-כוונת-רווח שבדרך כלל שייכים לחברה האזרחית. מטרת הקורס היא ניתוח ודיון של התפתחותה ומעמדה של החברה האזרחית בישראל.

חלקו הראשון של הקורס מוקדש לשורשים התיאורטיים של המונח ולשימושו במחשבה הפוליטית העכשווית מאז לוק ומונטסקייה עד להברמאס וארטו. כמו כן מתעסק הקורס בהתפתחותה של החברה האזרחית בעידן הפוליטיקה החדשה שמאופיין ע"י ליברליזם במשק, גלובליזציה, מהפכה תקשורתית, עליית רמת החיים, תהליכי אינדיווידואליזציה ועוד.

החלק השני של הקורס מתעסק בהתפתחות ההיסטורית של החברה האזרחית הישראלית, שורשיה בתקופת המנדט הבריטי ובעשורים הראשונים של מדינת ישראל.

בחלקו השלישי מתעסק הסמינריון בהתפתחות החברה האזרחית הישראלית של היום ומנתח מטרות, הרכב, פעילויות, הישגים וכישלונות של עמותות רלוונטיות בתחומים שונים.

בנוסף לאינפורמציה על המצב העכשווי של החברה האזרחית בישראל, הסמינריון עומד לענות על שאלות כמו:

- מה הן הסיבות לצמיחת הסקטור השלישי בשנות ה-90?
- האם קיימת בתחומי מדינת ישראל בנוסף לחברה אזרחית במגזר היהודי חברה אזרחית במגזר הערבי? האם אפשר לדבר על שתי חברות אזרחיות נפרדות?
- מהם קשרי הגומלין של החברה האזרחית בישראל עם המדינה?
- האם ובאיזה מידה משפיעים התפתחויות גלובליות וארגונים אזרחיים מחו"ל על החברה האזרחית בישראל? האם נוטלים ארגונים ישראלים חלק בפעילויות בינלאומיות?
- מי מממן פעולות אזרחיות בישראל (מה הן הקרנות החשובות בישראל ובחו"ל)?
- האם החברה האזרחית קוראת תיגר על המדינה ומוסדותיה?
- מה הזיקה בין המרכיבים השונים של החברה האזרחית?
- מהן השלכותיה של אינתיפאדת אל-אקצא על החברה האזרחית בישראל?
- כיצד הגיבה החברה האזרחית להסלמת הסכסוך הישראלי-פלסטיני?

דרישות הקורסן

נכחות: לפחות 80%

השתתפות פעילה, פרזנטציה ועבודה (35% הציון): עבודת הגשה (15-12 עמודים) שמתמקדת בנושא ספציפי מבחן (65% הציון): ללא חומר עזר

סמסטר א'

א) שורשים תיאורטיים (5 שיעורים)

קריאת חובה

- רוזן, לאה (2001): "מושג החברה האזרחית", פלד, יואב/אופיר, עדי : ישראל: מחברה מגויסת לחברה אזרחית? ירושלים, 27-34.
שמור מדעי המדינה לפי ישר. מח (498406)
- סליגמן, אדם ב. (2001): "השגות על תפיסות החברה האזרחית והמעלה האזרחית בעשור האחרון של המאה ה-20", פלד, יואב/אופיר, עדי : ישראל: מחברה מגויסת לחברה אזרחית? ירושלים, 94-112.
שמור מדעי המדינה לפי ישר. מח (498406)
- גדרון, בנימין/בר, מיכל/כץ, חגי (2003): "המגזר השלישי – מסגרות מושגיות ותיאודיות", המגזר השלישי בישראל: בין מדינת רווחה לחברה אזרחית, תל אביב (הקיבוץ המאוחד), 18-51.
שמור סוציולוגיה לפי גדר. מג (571490)
- ישי, יעל (2003): "קווי המתאר של חברה אזרחית דמוקרטית", בין גיוס לפיוס. החברה האזרחית בישראל, ירושלים (כרמל), 22-49.
שמור סוציולוגיה לפי ישי. בי (573800)
- Ahrne, Göran (1998): "Civil Society and Uncivil Organizations," in: Alexander, Jeffrey C.: Real Civil Societies. Dilemmas of Institutionalization, SAGE Studies in International Sociology 48, 84-95.
תדפיס 10313 (1094217)
- Diamond, Larry (1994): "Rethinking Civil Society: Toward Democratic Consolidation," Journal of Democracy, vol. 5, no. 3, 4-17.
כתב עת בספריית מדעי החברה
- Yishai, Yael (1991): Land of Paradoxes. Interest Politics in Israel. New York: SUNY, 1-18.
E322 YIS (183661)
- Elazar, Daniel J. (1970): Studying the civil community: A guide for mapping local political systems, Philadelphia (Temple University).
352.073 ELA (493349)
- Cohen, Jean L./Arato, Andrew (1992): Civil Society and Political Theory. Cambridge (MIT Press), 492-563 .
306.2 COH (260684)
- Gellner, Ernest (1991): "Civil Society in Historical Context," International Social Science Journal, 129 (August 1991), 495-510.
כתב עת בספריית מדעי החברה
- Hall, John A. (1995): "Civil Society: In Search of Civil Society," in: Hall, John A. (ed.): Civil Society Theory: History, Comparison, Cambridge (Polity Press), 1-31 (notes 27-31).
301.09 CIV (277672)

ב) השפעת המודרניזציה על החברה האזרחית (3 שיעורים)

- Calhoun, G. (1993): "Nationalism and Civil Society: Democracy, Diversity and Self-Determination," International Sociology, 8(1993)4, 387-411.
כתב עת בספריית מדעי החברה
- Hirst, Paul Q. (1997): From statism to pluralism: democracy, civil society, and global politics, London (UCL Press), 115-135.
321.8 HIR (372983)
- Lehning, Percy B. (1998): "Towards a Multi-Cultural Civil Society: The Role of Social Capital and Democratic Citizenship," in: Amanda Bernard/Henny Helmich/Percy B. Lehning: Civil Society and International Development, North-South Centre of the Council of Europe, Lisbon, 27-42.
אין

(ג) התפתחות החברה האזרחית בתקופת המנדט ומדינת ישראל (4 שיעורים)

- ישי, יעל (2003): "החברה האזרחית בישראל – שורשים ומקורות", בין גיוס לפיוס. החברה האזרחית בישראל, ירושלים (כרמל), 71-84.
שמור סוציולוגיה לפי ישי. בי (573800)
- ישי, יעל (2003): "מסקנות – האם החברה בישראל מתאזרחת?", בין גיוס לפיוס. החברה האזרחית בישראל, ירושלים (כרמל), 203-225.
שמור סוציולוגיה לפי ישי. בי (573800)
- בן-אליעזר, אורי (1999): "האם מתהווה חברה אזרחית בישראל? פוליטיקה וזהות בעמותות החדשות", סוציולוגיה ישראלית ב (1), 51-97.
כתב עת בספריית מדעי החברה – אולם 4 – דלפק

- Ben Eliezer, Uri (2003): "New Associations or New Politics? The Significance of Israeli-Style Post-materialism," HAGAR (International Social Science Review) vol. 4, no. 1-2, 5-34.
EJournal
- Doron, Gideon (1994): "Two Civil Societies and One State: Jews and Arabs in the State of Israel," in: Norton, August (ed.): Civil Society in the Middle East, vol. 12, New York: Brill, 193-220.
320.956 CIV (253749)
- Lehman-Wilzig, Sam (1992): Wildfire. Grassroots Revolts in Israel in the Post-Socialist Era. Albany: State University of New York Press, 49-55.
E323.042 LEH-WIL (186637)
- Yishai, Yael (1998): "Civil Society in Transition: Interest Politics in Israel," ANNALS. AAPSS, 147-162.
כתב עת בספריית מדעי החברה וגם EJournal

סמסטר ב'

בסמסטר ב' (12 שיעורים) הסטודנטים מתבקשים להציג פרזנטציות (20 דקות) על נושאים שונים (ארגונים שמייצגים אינטרסים קבוצתיים של עדות שונות, חילונים ודתיים, תנועות מחאה פוליטיות, איגודים שדואגים לזכויות אדם ואזרח, לדמוקרטיה ואיכות השלטון, קבוצות שמטפלות בבעיות איכות הסביבה, מעמד הנשים, שאלות סוציאליות וכו'), פעילות של קרנות שונות שממנות עמותות, מדיניות הממשלה והשלטון המקומי כלפי החברה האזרחית ועוד). נושא הפרזנטציה צריך להיות קשור בנושא העבודה.

יש להגיש את ראשי הפרקים עד 27/12/2006 למרצה.

חשוב לזכור:

- הגשת העבודות עד 01/09/2007,
- אין עבודות משותפות,
- לא יכתבו שתי עבודות באותו נושא,
- ניתן להציע נושאים נוספים,
- אישור נושא העבודה תוך שבועיים.

חברה אזרחית בישראל – רקע ומאפיינים (12 שיעורים)

קריאת חובה:

- גדרון, בנימין/בר, מיכל/כץ, חגי (2003): "המגזר השלישי והחברה האזרחית בישראל", המגזר השלישי בישראל. בין מדינת רווחה לחברה אזרחית, תל אביב (הקיבוץ המאוחד), 199-220.
שמו סוציולוגיה לפי גדר. מג. (571490)
- ישי, יעל (2003): "ארגון החברה האזרחית", בין גיוס לפיוס. החברה האזרחית בישראל, ירושלים (כרמל), 190-225.
שמו סוציולוגיה לפי ישי. בי. (573800)
- קורן, דני (1998): קץ המפלגות. הדמוקרטיה הישראלית במצוקה, תל-אביב (הקיבוץ המאוחד), 129-140, 155-166.
שמו מדעי המדינה לפי קץ. המפ. (373364)
- Ben Eliezer, Uri (1993): "The Meaning of Political Participation in a Nonliberal Democracy," Comparative Politics 25, 397-412 .
כתב עת בספריית מדעי החברה
- Ben Eliezer, Uri (1998): "State Versus Civil Society: A Non-Binary Model of Domination Through the Example of Israel," Journal of Historical Sociology 11 (3), 370-396.
EJournal
- Gidron, Benjamin/Katz, Hagai/Bar-Mor, Hadara/Katan, Yossi/Silber, Ilana/Telias, Motti (2003): "Through a New Lens: The Third Sector and Israeli Society," Israel Studies, Vol. 8, No 1 (Spring 2003), 20-59.
כתב עת בספרייה המרכזית – אולם קריאה
- Timm, Angelika (2003): "Israeli Civil Society: Historical Development and new Challenges," in: Hamzawy, Amr (ed.): Civil Society in the Middle East, Berlin (Hans Schiler), 84-124.
300.956 CIV (1094482) בספריית המדף הפתוח:

חומר קריאה מומלץ (בהתאם לנושא שנבחר):

- ישי, יעל (1987): קבוצות אינטרס בישראל, תל-אביב (עם עובד).
שמו סוציולוגיה לפי ישי. קב. (66696)
- ליימן-ווילציג, שמואל (1992): מחאה ציבורית בישראל 1949-1992, אוניברסיטת בר-אילן.
שמו מדעי המדינה לפי לימ. מח. (188824)
- עצינוני-הלוי, חוה (2000): ארץ שסועה. האם מלחמת תרבות היא בלתי נמנעת? כפר סבא (אריה ניר).
שמו סוציולוגיה לפי עצי. אר. (447038)
- פלד, יואב/אופיר, עדי (2001): ישראל: מחברה מגויסת לחברה אזרחית? ירושלים (מכון ון ליר/הקיבוץ המאוחד), 183-349.
שמו מדעי המדינה לפי ישר. מח. (498406)

• שפרינצק, אהוד (1995): בין מחאה חוץ-פרלמנטרית לטרור: אלימות פוליטית בישראל, ירושלים (מכון ירושלים לחקר ישראל).
שמור מדעי המדינה לפי שפר. בי (273710)

• שריר, משה/היילברון, סיביל/לזר, אלון (2005): החברה האזרחית והשלטון המקומי. ארגוני החברה האזרחית בראשון לציון והתייחסות הרשות המקומית אליהם בשנים 2000-2002, אוניברסיטת בן גוריון בנגב, באר שבע (המרכז הישראלי לחקרי המדור השלישי).
שמור מדעי המדינה לפי שרי. חב (1093340)

Al-Haj, Majid (2004): Immigration and Ethnic Formation in a Deeply Divided Society. The Case of the 1990s Immigrants from the Former Soviet Union in Israel, Leiden (Brill), 116-133.
E982.1(47) AL-HAJ (578614)

- Haklai, Oded (2004): "Palestinian NGOs in Israel: A Campaign for Civic Equality or "Ethnic Civil Society"?", Israel Studies 9 (3), Fall 2004, 157-168.
כתב עת בספריה המרכזית – אולם הקריאה

- Herman, Tamar (1996): "Do They Have a Chance? Protest and Political Structure of Opportunities in Israel," Israel Studies 1 (1), Spring 1996, 144-170.
כתב עת בספריה המרכזית – אולם הקריאה

- Payes, Shany (2003): "Palestinian NGOs in Israel: A Campaign For Civic Equality in a Non-Civic State," Israel Studies, Vol. 8, No 1 (Spring 2003), 60-90.
כתב עת בספריה המרכזית – אולם הקריאה

- Shafir, Gershon/Peled, Yoav (2002): "Emergent citizenship groups? Immigrants from the FSU and Ethiopia and overseas Labor immigrants," in: Shafir/Peled: Being Israeli. The Dynamics of Multiple Citizenship, Cambridge University Press, 308-334.
E307.2 SHA (516926)

- Sheffer, Gabriel (2000): "Political Change and Party System Transformation," in: Hazan, Reuven., Maor, Moshe (eds.): Parties, Elections and Cleavages. Israel in Comparative and Theoretical Perspective, London: Frank Cass, 148-171.
תדפיס 10314 (1094218)

- Shye, Samuel/Lazar, Alon/Duchin, Rivka/Gidron, Benjamin (2000): Philantropy in Israel: Patterns of Giving and Volunteering of the Israeli Public. Research Report, Beersheva (Israeli Center for Third Sector Research), 6-57.
In Hebrew שמור סוציולוגיה לפי פיל. בי (464850)

- Zeidan, Elias/Ghanem, Asad (2000): Patterns of Giving and Volunteering of the Palestinian Arab Population in Israel, Beersheva (Israeli Center for Third Sector Research), 7-57.
E361.763 GID (350833)

הצעות לפרזנטציות/עבודות:

- ארגונים של עדות המזרח (יהודי עיראק, תימן וכ')
- הקשת הדמוקרטית הישראלית
- ארגונים של עולים חדשים (דוברי רוסית)
- ארגונים של עולים מאתיופיה
- ארגונים אזרחיים במגזר הערבי (מוסווה, עדלה וכ')
- ארגונים יהודים-ערבים
- ארגונים דתיים
- ארגונים שתומכים בהפרדת דת ומדינה

- ארגוני חינוך
- ארגוני רווחה
- ארגוני נשים
- ארגוני איכות הסביבה
- התנועה למען איכות השלטון
- ארגונים של לסביות והומואים
- ארגונים שדואגים לפועלים זרים (קו לעובד, המוקד לעובד)
- האגודה לזכויות האזרח
- תנועת שלום (שלום עכשיו, גוש שלום, הנשים בשחור וכ')
- ארגונים של מתנחלים, כמו הנשים בירוק
- ארגונים בינלאומיים ופעילותם בישראל (Greenpeace, Amnesty International etc)
- קרנות וגופים שעוסקים במימון החברה האזרחית.